

**MDB PAA DEMOKRATIYANIN, PARLAMENTARİZMİN  
İNKİŞAFININ VƏ VƏTƏNDAŞLARIN SEÇKİ HÜQUQLARINA  
RİAYƏT OLUNMASININ MONİTORİNQİ BEYNƏLXALQ  
İNSTITUTUNUN BAKI FİLİALI**

**Azərbaycan Respublikasında  
demokratik seçki təcrübəsi:  
parlament ölçüsü 2011 – 2015-ci illər**

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ MİLLİ MƏCLİSİ  
MÜSTƏQİL DÖVLƏTLƏR BİRLİYİNİN  
İŞTİRAKÇISI OLAN DÖVLƏTLƏRİN  
PARLAMENTLƏRARASI ASSAMBLEYASI

MDB PAA İŞTİRAKÇISI OLAN DÖVLƏTLƏRDƏ  
DEMOKRATİYANIN, PARLAMENTARİZMİN İNKİŞAFININ  
VƏ VƏTƏNDAŞLARIN SEÇKİ HÜQUQLARINA RİAYƏT  
OLUNMASININ MONİTORİNQİ BEYNƏLXALQ İNSTİTUTUNUN  
BAKİ FİLİALI

**Azərbaycan Respublikasında  
demokratik seçki təcrübəsi:  
parlament ölçüsü 2011 – 2015-ci illər  
(sənədlər toplusu)**

A.İ.Sergeyevin, S.A.Mirzəyevin  
ümumi redaktəsi ilə

Sankt-Peterburq – Bakı

Müstəqil Dövlətlər Birliyinin  
iştirakçısı olan dövlətlərin  
Parlamentlərarası Assambleyası

UDK 324

BBK 66

O - 62

O –62

**Azərbaycan Respublikasında demokratik seçki təcrübəsi: parlament ölçüsü 2011 – 2015-ci illər** (sənədlər toplusu) / A. İ. Sergeyevin, S. A. Mirzəyevin ümumi redaktəsi ilə. – SPb.; Bakı: MDB iştirakçısı olan dövlətlərin Parlamentlərarası Assambleyası Şurasının Katibliyi. 2016. - XXX s.

İSBN 978-5-86857-068-1

Bu nəşrdə 2011-2015-ci illər ərzində Azərbaycan Respublikasında seçki proseslərinin monitorinqi üzrə MDB PAA-dan olan müşahidəçilərin hesabat və rəyləri, Azərbaycan Respublikasında keçirilən seçkilərin milli qanunvericiliyin beynəlxalq seçki standartlarına uyğunluğu haqqında rəylər, MDB iştirakçısı olan dövlətlərin dövlət hakimiyyəti orqanlarına seçkilərdə beynəlxalq müşahidəçilər və məsləhətçilər üçün keçirilmiş beynəlxalq seminarların materialları öz əksini tapmışdır.

Kitab parlamentarilər, ictimaiyyətşünaslar, sosioloqlar, politoloqlar və MDB iştirakçısı olan dövlətlərdə demokratiyanın təşəkkülü və seçki qanunvericiliyinin təkmilləşdirilməsi məsələləri ilə maraqlanan hər kəs üçün nəzərdə tutulmuşdur.

İSBN 978-5-86857-068-1

© Müstəqil Dövlətlər Birliyinin  
iştirakçısı olan dövlətlərin  
Parlamentlərarası Assambleyası  
Şurasının Katibliyi, 2016



**Oqtay Əsədov,**

*Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Sədri*

Hər bir müasir demokratik dövlətin siyasi həyatında seçkilər ümdə rol oynayır. Seçkilər vasitəsilə vətəndaşların siyasi hüquqları həyata keçirilir, ölkə ərazisində sabitlik və cəmiyyətin hakimiyyət orqanlarına etimadı təmin olunur.

Azərbaycanda demokratik seçki ənənələrinin formalaşması dövlət müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra əldə etdiyimiz ən mühüm nailiyyətlərdən biridir. Azad və ədalətli seçkilərin keçirilməsi həmişə dövlət rəhbərliyinin prinsiplial mövqeyi olmuşdur. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev daim bu məsələni diqqət mərkəzində saxlayır. 2011–2015-ci illərdə Azərbaycanda keçirilmiş seçkilər – 2013-cü il Prezident seçkiləri, 2014-cü il bələdiyyə seçkiləri və 2015-ci il parlament seçkiləri bir daha nümayiş etdirdi ki, seçki qanunvericiliyinin və praktikasının beynəlxalq standartlara tam uyğun olması istiqamətində Azərbaycan hakimiyyəti tərəfindən bütün zəruri addımlar atılır.

Nüfuzlu beynəlxalq müşahidəçilərin qənaətinə görə, müəyyən iradlara baxmayaraq, bütövlükdə bu seçkilər azad, şəffaf və demokratik şəraitdə keçmişdir. Azərbaycan xalqının iradəsini əks etdirmiş həmin seçkilər ölkəmizdə demokratik, hüquqi dövlət quruculuğu prosesinin artıq dönməz xarakter aldığını təsdiq etmişdir. Seçkilərə dair beynəlxalq təşkilatların verdikləri rəylər söyləməyə əsas

verir ki, Azərbaycanda vətəndaşların siyasi şüuru və seçki mədəniyyəti xeyli yüksəlmişdir.

Əlbəttə, bu uğurların əldə olunmasına Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi də öz töhfəsini vermişdir. 2011–2015-ci illərdə Seçki Məcəlləsində edilmiş bir sıra dəyişikliklər qanunvericilik normalarının Azərbaycan dövlətinin üzərinə götürdüyü beynəlxalq öhdəliklərə uyğunlaşdırılmasına və nəticə etibarilə seçki praktikasının təkmilləşdirilməsinə xidmət etmişdir.

Qeyd edilməlidir ki, Azərbaycanda keçirilmiş seçkilərin monitorinqinin aparılmasında, demokratik seçki standartlarının təbliğində MDB Parlamentlərarası Assambleyasının iştirakçısı olan dövlətlərdə Demokratiyanın, parlamentarizmin inkişafının və vətəndaşların seçki hüquqlarına riayət olunmasının monitorinqi beynəlxalq institutunun (DİMBİ) Bakı filialı mühüm rol oynamışdır. Belə ki, DİMBİ-nin Bakı filialı Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə 2015-ci il noyabrın 1-də keçirilmiş seçkilər ərafəsində Azərbaycan və rus dillərində «Müşahidəçilər üçün yaddaş kitabçası» hazırlamış, Milli Məclisə seçkilərlə bağlı ölkənin altı regionunda seçki prosesi iştirakçılarının maarifləndirilməsi üzrə silsilə tədbirlər keçirmişdir. Həmin tədbirlərə ictimaiyyətin, QHT-lərin nümayəndələri və digər seçki iştirakçıları qoşulmuşlar.

Bundan əlavə, DİMBİ-nin Bakı filialının əməkdaşları Milli Məclisin deputatları ilə birlikdə beynəlxalq müşahidə qruplarının tərkibində bir sıra MDB ölkələrində keçirilmiş seçkiləri müşahidə etmişlər.

Oxucuların diqqətinə təqdim olunan bu növbəti sənədlər toplusu DİMBİ-nin və onun Bakı filialının seçkilərin keçirilməsi ilə bağlı məsələlərə nə dərəcədə obyektiv və peşəkar yanaşdığını göstərir. Kitabda 2011–2015-ci illərdə Azərbaycanda Prezident, parlament və bələdiyyə seçkilərinin təşkili və keçirilməsi prosesini əks etdirən sənədlər, beynəlxalq müşahidəçilərin seçkilərə dair rəyləri, seçki qanunvericiliyi və praktikası ilə bağlı materiallar və digər sənədlər toplanmışdır. Bu sənəd və materiallar bir daha təsdiq edir ki, Azərbaycanda azad,

ədalətli və demokratik seçkilərin keçirilməsi dövlət həyatının normasına çevrilmişdir.



**A. İ. Sergeyev,**

*MDB PAA Şurası Katibliyinin  
rəhbəri – Baş katib*

### **Ön söz**

Müstəqil Dövlətlər Birliyinin iştirakçısı olan dövlətlərin Parlamentlərarası Assambleyası artıq 20 ildən çoxdur ki, seçki kampaniyalarının keçirildiyi ölkələrin səlahiyyətli orqanlarının rəhbərlərinin dəvəti ilə həm Birlik məkanında, həm də ondan kənarında seçkilərin və referendumların hazırlanması və keçirilməsinin müşahidəsini həyata keçirir.

MDB ölkələrində və ondan kənarında seçki proseslərinin çoxillik müşahidə təcrübəsi seçkilərin vahid beynəlxalq monitorinqi standartlarının hazırlanması, beynəlxalq birlik tərəfindən toplanmış təcrübənin geniş istifadəsi və həmçinin seçkilərin keçirildiyi dövlətlərin xüsusiyyətlərinin mütləq nəzərə alınması zərurətini aydın göstərir. Seçkilərin və referendumların demokratikliyi standartlarının hazırlanması, seçki hüquq və azadlıqlarının vəziyyətinin və həmçinin hüquq tətbiq etmə təcrübəsinin qiymətləndirilməsi istiqamətində mühüm addım 7 oktyabr 2002-ci ildə Kişinyovda (Moldova Respublikası) Müstəqil Dövlətlər Birliyinin iştirakçısı olan dövlətlərdə demokratik seçki standartları, seçici hüquq və azadlıqları haqqında Konvensiyanın imzalanması olmuşdur.

Gələn il bu Konvensiyanın qəbul edilməsinin 15 ili tamam olur. Keçmiş illər ərzində Konvensiya, onu imzalamış ölkələrdə seçkilərin və referendumların keçirilməsində əsas sənəd olmasıyla öz effektivliyini göstərmiş və sübut etmişdir.

Konvensiyada demokratik seçkilərin və referendumların keçirilməsinin prinsipləri və meyarları aydın izah edilmiş, müxtəlif beynəlxalq təşkilatların sənədlərində ehtiva edilən bir çox standartlar ümumiləşdirilmişdir. Konvensiya, seçkilərin və referendumların keçirilməsi standartlarını müəyyən edir və seçkilərin keçirilməsi sahəsində dünyada birinci beynəlxalq sənəddir ki, ona qoşulan dövlətlər üçün onun icrası mütləqdir. Eyni zamanda, seçki normalarının standartlaşdırılmasını keçirərkən, dövlətlərin milli adət və xüsusiyyətlərini nəzərə almaq və seçki təcrübələrinin oxşar tətbiqindən çəkinmək lazımdır.

MDB Parlamentlərarası Assambleyası MDB PAA tərəfindən formalaşdırılan qrupların tərkibinə daxil olan beynəlxalq müşahidəçilər tərəfindən seçkilərin monitorinqinin metod və metodologiyasının təkmilləşdirilməsi və inkişafı üzrə məqsədyönlü, sistematik iş aparır. Artıq 10 ildir ki, 2006-cı ildə yaradıldığı andan, bu işin başında MDB PAA Demokratiyanın, parlamentarizmin inkişafının və vətəndaşların seçki hüquqlarına riayət olunmasının monitorinqi beynəlxalq institutu və onun Bakıda, İrəvanda, Bişkekdə, Kişinyovda fəaliyyət göstərən filialları durur. İnstitut MDB PAA iştirakçısı olan dövlətlərdə demokratik institutların fəaliyyəti və inkişafının müntəzəm öyrənilməsini keçirir. Seçki kampaniyalarının monitorinqinin nəticələri əsasında İnstitutun ekspertləri tərəfindən seçki qanunvericiliyinin, hüquq tətbiqi təcrübələrinin və səsvermə texnologiyalarının təkmilləşdirilməsi üzrə tövsiyələr hazırlanır. DİMBİ filiallarının əməkdaşları və ekspertləri onların ölkələrində keçirilən seçkilərin və referendumların müşahidəsində fəal iştirak edir, analitik materiallar hazırlamağa kömək edirlər. Onlar seçki kampaniyalarına birbaşa qoşularaq, seçki prosedurlarının realizə olunmasını ətraflı müşahidə etmək, seçki standartlarının tətbiq edilməsi və milli adət və şəraitə uyğunluğu nöqtəyi nəzərdən onların müxtəlif aspektlərini qiymətləndirmək imkanına malikdirlər.

Birlik dövlətlərində müxtəlif beynəlxalq təşkilatlarının nümayəndələrinin iştirakı ilə müntəzəm olaraq konfranslar və seminarlar keçirilir və onların



gedişində demokratik institutların və prosedurların, seçki prosesləri və monitorinqi texnikalarının öyrənilməsi üzrə təcrübə mübadiləsi aparılır.

Oxucuların diqqətinə təqdim edilən topluda 2011-ci ildən 2015-ci ilə qədər olan dövrdə MDB PAA tərəfindən Azərbaycan Respublikasında keçirilən seçkilərin: 9 oktyabr 2013-cü il Azərbaycan Respublikası Prezidenti və 1 noyabr 2015-ci il Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinə deputat seçkilərinin beynəlxalq müşahidəsinin gedişi və nəticələri işıqlandırılır. Monitorinqin gedişində demokratik seçkilərin keçirilməsi sahəsində Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq öhdəliklərə riayət edilməsinə və həmçinin seçki idarəetməsi, siyasi partiyalar və namizədlər, kütləvi informasiya vasitələri və ictimai təşkilatlar tərəfindən seçki kampaniyalarının keçirilməsi prosesinə böyük diqqət yetirilmişdir. Ekspertlər Azərbaycan Respublikasının mövcud qanunvericilik normalarını, seçki idarəetməsi orqanları sistemini və onun fəaliyyət mexanizmlərini diqqətlə təhlil etmişlər. Seçkilərdə səsvermə prosedurunda seçkilərin təşkili və seçki prosesinin aşkarlığı və açıqlığının təmin edilməsi üsullarında tətbiq edilən yeniliklər qiymətləndirilmişdir. Məhdud fiziki imkanlı seçicilərin seçkilərdə iştirakına şərait yaradılması üzrə görülən tədbirlərin qiymətləndirilməsi müşahidəçilərin işinin mühüm aspekti olmuşdur.

2008-ci ilin avqust ayından Azərbaycan Respublikasının paytaxtında fəaliyyət göstərən MDB PAA DİMBİ Bakı filialı seçkilərin monitorinqi çərçivəsində əhəmiyyətli iş görmüşdür. Filialın əməkdaşları və işə cəlb edilmiş ekspertlər müntəzəm olaraq müxtəlif səviyyəli seçki kampaniyalarının monitorinqini aparır, ölkənin müxtəlif regionlarında dəyirmi masalar və seminarlar təşkil edirlər. Filialın elmi-tədqiqat işi siyasi, sosial və mədəni xarakterli problemlər daxil olmaqla müasir Azərbaycan üçün aktual olan müxtəlif istiqamətlər üzrə aparılır. Bakı filialının fəaliyyətinin bütün əhəmiyyətli elmi nəticələri xüsusi nəşrlərdə dərc edilir.